

Spelend leren over (hoog)begaafdheid

Nathalie Laurens, Nanda Heikamp, Nathalie van Geloven en Anouke Bakx

Al ruim drie jaar werken we in de onderwijsonderzoekswerkplaats POINT aan onderzoek ter verbetering van passend onderwijs voor (hoog)begaafde leerlingen. Leerkrachten, pabo-docenten, studenten en wetenschappers werken actief samen. Iedereen heeft dezelfde focus: door middel van onderzoek bijdragen aan passend onderwijs voor alle leerlingen, ook voor de (hoog)begaafde kinderen.

Er zijn al verschillende onderzoeken uitgevoerd vanuit de werkplaats. Twee typen onderzoek voeren we uit: (1) contextgebonden onderzoek, dat antwoord geeft op praktijkgerichte vragen vanuit één specifieke school of stichting en (2) onderzoek dat antwoord geeft op vragen vanuit meerdere scholen, waarbij grote groepen leerlingen of leerkrachten participeren. Een voorbeeld hiervan is onderzoek naar motivatie van begaafde leerlingen (Hornstra et al., 2020). De onderzoeken leveren mooie inzichten op. Die inzichten delen we via de site www.point013.nl, via wetenschappelijke en praktijkartikelen, via kennisclips, via workshops, colleges op verschillende pabo's en conferenties en toch... we bereiken nog lang niet iedereen met deze vormen van kennisdeling. Na een zoektocht naar andere, effectieve professionaliseringsvormen kwamen we uit bij een spelvorm. Spel is een laagdrempelige vorm om kennis te verwerven, onder andere door met elkaar (collega's) in gesprek te gaan. Afgelopen 1,5 jaar hebben we gewerkt aan het professionaliseringsspel enIQma.

PROFESSIONALISERINGSSPEL ENIQMA

Het spelelement van enIQma zit vooral in het onderdeel 'feit en fabel'. Dit zijn 20 kaartjes met feiten en fabels. De fabelkaartjes zijn veel voorkomende misconcepties rondom hoogbegaafdheid en hoogbegaafde

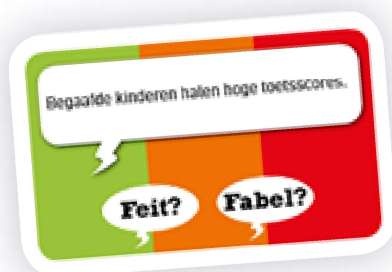
leerlingen. Het professionaliseringselement bestaat uit een spelbord met verschillende kaartjes. Het kan op twee manieren gebruikt worden:

1. als een soort professionaliseringsspel om bijvoorbeeld te leren over signalen van mogelijke (hoog)begaafdheid of een ontwikkelingsvoorsprong, en
2. als een methodiek die ingezet kan worden om te komen tot een handelingsplan voor begaafde leerlingen. De opgedane inzichten kunnen toegepast worden in de eigen praktijk. Je doorloopt dan de verschillende stappen uit het spel om op systematische wijze te onderzoeken welke acties ingezet kunnen worden bij (hoog)begaafde leerlingen van de eigen school (wie, wat, wanneer en hoe te evalueren). De methodiek kan de basis vormen van handelingsplan.

ONTWERPEN VAN HET SPEL: EVIDENCE-INFORMED

Een ontwerpteam bestaande uit leerkrachten, medewerkers van schoolbesturen / samenwerkingsverband, wetenschappers en pabodocenten heeft enIQma ontwikkeld. De inhoud is evidence-informed: gebaseerd op inzichten vanuit onderzoek en wetenschap. Deze inzichten zijn verbonden aan casuïstiek die gebaseerd is op echte leerlingen.

Het ontwerpteam heeft de eerste versies getest met een klankbordgroep met leerkrachten, onderzoekers en een ib'er. Het volgende prototype is vervolgens uitgetest in twee testsessies met pabo-studenten en een testsessie met leerkrachten, ib'ers en

directie. Vervolgens is het enIQma-prototype besproken, getest en van inhoudelijke feedback voorzien door ECHA-specialisten (in opleiding). Op basis van de feedback is de inhoud van enIQma steeds verder verfijnd en zijn er bijvoorbeeld aanpassingen gedaan aan de inhoud maar ook aan de vorm, kleur en indeling van de kaartjes en het spelbord.

Spelbord: handelingsgericht werken

Bij het ontwerpen van het spelbord hebben we ons laten inspireren door het model van handelingsgericht werken (Pameijer, Van Beukering, & De Lange, 2012). De aanpak binnen het handelingsgericht werken, is bruikbaar voor het werken met leerlingen met specifieke ontwikkelbehoeften. Het model voor handelingsgericht werken bestaat uit vier fasen. Ook het spelbord van enIQma heeft vier fases: waarnemen inclusief onderzoeken, begrijpen, plannen en evalueren.

Handelingsgericht werken

(Bron: <https://talentstimuleren.nl/thema/dubbel-bijzonder/werkwijze>)

Waarnemen: signalen van begaafdheidskenmerken
Het passend kunnen begeleiden van leerlingen met kenmerken van (hoog)begaafdheid start met het herkennen van signaleren die duiden op een mogelijke ontwikkelingsvoorsprong of begaafdheid. Het is van groot belang dat je signalen zo vroeg mogelijk herkent. Het niet herkennen van de signalen kan (verstrekende) gevolgen hebben voor het kind, zoals onderpresteren. Hierdoor wordt het vervolgens nog lastiger om het kind goed te kunnen begeleiden in wat het nodig heeft. Hoe werkt het signaleren van mogelijke begaafdheidskenmerken bij jonge kinderen? Vanuit een literatuurstudie hebben we kenmerken van (hoog) begaafdheid ingedeeld in categorieën (Van der Bruggen et al., 2018). Elke categorie beschrijft een aantal kenmerken. Alle kenmerken samen vormen een beeld van signalen die je mogelijk kunt zien.

Als je in het spel een casus gaat bespreken ga je kijken of je de kenmerken bij het kind herkent. De kenmer-

ken staan op kaartjes. Elk kenmerk wordt op de achterkant van het kaartje toegelicht, zodat je kennis krijgt van de betekenis ervan. Het is mogelijk dat je meerdere kenmerken bij een kind ziet. Het kan ook zijn dat kenmerken juist vragen bij je oproepen. Deze kunnen dan in de volgende fase worden onderzocht. Uiteindelijk wil je met behulp van de kenmerken en het onderzoek ernaar een zo goed mogelijk beeld van het kind krijgen. Het is hierdoor mogelijk om (deels) te bepalen wat dit kind nodig heeft om goed passend onderwijs te krijgen.

Het onderdeel waarnemen in het spel kan op verschillende manieren worden ingezet. Het kan worden gebruikt om een spelcasus te bespreken; je kunt het ook gebruiken om je kennis van de kenmerken van (hoog)begaafde kinderen te vergroten en het kan ingezet worden bij het bespreken van een leerling uit je groep. De kenmerken-kaartjes zijn mogelijk ook in te zetten als instrument bij een oudergesprek.

HET WERKEN MET CASUSSEN

We hebben voor het spel zes verschillende casussen beschreven, om zo de diversiteit van (hoog)begaafde leerlingen te benadrukken. Bewustwording van deze diversiteit kan leerkrachten helpen bij het signaleren van (hoog)begaafde kinderen in de klas. De kracht van het spel ligt erin dat de casussen zijn gebaseerd op leerlingen uit de praktijk. We hebben bijvoorbeeld kinderen beschreven waarbij een leerkracht in eerste instantie misschien niet altijd zou herkennen dat ze (hoog)begaafd zijn en wel een passender onderwijsaanbod nodig hebben, wat ook bij casus Anna het geval is.

Met behulp van signaleringskaartjes ga je bij casus Anna bewust kijken naar kenmerken die kunnen wijzen op (hoog)begaafdheid. Vervolgens ga je verder onderzoeken. De resultaten van de onderzoeken zijn bij casus Anna uitgewerkt op casuskaarten. Door de casus te spelen loop je de cyclus van handelingsgericht werken door. De deelnemers aan het spel lopen dit proces door en ervaren hierbij overleggend met elkaar wat het nut is van deze activiteiten. In de signaleringsfase worden de deelnemers zich bewust van de verschillende kenmerken en kun je een aantal kenmerken bij Anna signaleren. Voorbeelden van kenmerken in deze casus zijn nieuwsgierigheid en een sterk rechtvaardigheidsgevoel.

WAARNEMEN: ONDERZOEKEN

Om een kind goed te begrijpen en te kunnen begeleiden is (meer) onderzoek nodig, omdat je meer over het kind en de ontwikkeling te weten wilt komen. Er zijn aanvullende gegevens nodig naast de informatie die je al over het kind hebt. Je wil namelijk weten waarom een kind zich gedraagt, ontwikkelt (of juist niet), voelt zoals hij/zij doet. Het is belangrijk om breed onderzoek te doen. Wanneer je bijvoorbeeld met anderen praat over kenmerken van een kind, hoor je meerdere visies op de situatie of het kind, je ziet een kind dan wellicht in een ander licht dan je tot nu toe zag. Juist bij (hoog)begaafde kinderen kan dit van groot belang zijn; omdat je je kennis met elkaar deelt, kan een groter wordende groep meedenken. Een kind wat voorheen mogelijk gezien werd als lui of ongemotiveerd, zou door verder onderzoek wel eens een onderpresteerder kunnen blijken te zijn!

Je verzamelt doelgericht gegevens om de onderzoeksvragen te beantwoorden. Het gaat hierbij uiteraard niet alleen om het testen en toetsen van de leerling. Je verzamelt zo breed mogelijk informatie; van de leerkracht (groepsleerkracht of collega's), de leerling zelf, de ouders, externe organisaties. Ook kan er

ANALYSE VOORBEELDCASUS ANNA

We gaan weer even terug naar de casus Anna. Na het lezen van de resultaten van het oudergesprek waarbij een signaleringsinstrument is ingezet, blijken er meer kenmerken van (hoog)begaafdheid aanwezig bij Anna, bijvoorbeeld, autodidactisch, sterk denkvermogen en grote motivatie. Er zijn grote verschillen in gedrag, kwaliteiten en betrokkenheid op school en thuis en we kunnen deze verschillen verklaren. De casus Anna benadrukt hoe enorm waardevol een oudergesprek kan zijn. Ook vanuit het kindgesprek kunnen we een inschatting maken over het welbevinden op school en thuis en blijkt hier een groot verschil te zijn. Uit de resultaten vanuit de observatie komen tevens kenmerken van (hoog)begaafdheid naar voren en kunnen we zien bij welke activiteiten er een grote betrokkenheid is, enthousiasme of juist veel afleiding. Opvallende gedragingen kunnen verbonden worden aan situaties en we krijgen een beeld van de sociale interacties met andere kinderen. De resultaten van collegiale consultatie met de ib'er laten ook kenmerken van (hoog)begaafdheid zien.

gekeken worden naar hoe het kind zich gedraagt in de groep, op het schoolplein, tijdens instructies etc. Je bekijkt hierbij steeds wat nodig is om zoveel mogelijk, verhelderende informatie te krijgen bij het onderzoek om een goed beeld te krijgen van de leerling.

Nadat je op deze manier samen een analyse hebt gemaakt van de onderzoeksresultaten van casus Anna, kun je met behulp van de conclusiekaart na gaan denken over wat Anna zou kunnen helpen om goed aan te sluiten bij haar ontwikkeling. Op deze manier kom je tot een totaalbeeld en ga je na wat je graag zou willen voor Anna: welke doelen zijn passend, welke kansen er zijn voor Anna in deze groep, met deze leerlingen en wat is er nodig om Anna optimaal te kunnen begeleiden. Voor Anna, een (hoog)begaafd kind is het extra belangrijk dat zij gehoord, gezien en begrepen wordt.

Nu je een goed beeld van Anna hebt, kun je vanuit de gestelde doelen overgaan tot het kiezen passende activiteiten. Naast de houding van de leerkracht kun je nagaan wat voor activiteiten passend kunnen zijn: versnellen of vervroegd doorstromen, compacten, verrijken, kindgericht werken, deelname plusklas of eventueel het raadplegen van externe deskundigen. Verschillende activiteiten zouden voor Anna ingezet kunnen worden. De volgende stappen, na het inzetten van bepaalde activiteiten, is dat het proces gemonitord en geëvalueerd wordt. Zo kan er stap voor stap gewerkt worden aan passend onderwijs voor de begaafde leerling.

NATHALIE LAURENS BEGELEIDT (HOOG)BEGAAFDE KINDEREN BIJ PRAKTIJK DUBBEL PLUS EN STICHTING DE AS. ALS LEERKRACHT BASISONDERWIJS HEEFT ZE ERVARING IN HET BEGELEIDEN VAN (HOOG)BEGAAFDE KINDEREN. NATHALIE IS MEDE-ONTWIKKELAARS VAN ENIQMA.

NANDA HEIKAMP GEEFT LES OP EEN SCHOOL VOOR FULLTIME-HOOGBEGAAFDHEIDSONDERWIJS IN DRUNEN. ZIJ HEEFT DEELGENOMEN AAN DE ONDERWIJSONDERZOEKSWERKPLAATS POINT013 IN TILBURG. NANDA IS MEDE-ONTWIKKELAARS VAN ENIQMA.

NATHALIE VAN GELOVEN GEEFT LES AAN PLUSKLASSEN VAN GROEP 1 T/M 8 OP BASISCHOOL DE KIKKENDUUT IN OISTERWIJK. ZIJ NEEMT DEEL AAN DE ONDERWIJSWERKPLAATS POINT013 SINDS HET BEGIN. NATHALIE IS MEDE-ONTWIKKELAARS VAN ENIQMA.

ANOUKE BAKX IS LECTOR GOED LERAARSCHAP, GOED LEIDERSCHAP BIJ FONTYS HOGESCHOOL KIND EN EDUCATIE EN BIJZONDER HOOGLERAAR BEGAAFDHEID AAN DE RABDOUD UNIVERSITEIT. ANOUKE IS INITIATIEFNEMER VAN DE ONDERWIJSONDERZOEKSWERKPLAATS POINT013